

TUTKINTAVANGIT POLIISIN SÄILYTYSTILOISTA NOPEAMMIN TUTKINTAVANKILAAN

Tutkimus tutkintavankeuslain muutosten vaikutuksista Lapin poliisilaitoksen toimintaan

Visa Honka

10/2019

Tiivistelmä

Tekijä(t) Visa Honka	Tutkinto Poliisi (AMK) 20172
Julkaisun nimi Tutkintavangit nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan.	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Yliopettaja Pekka Björk	Opinnäytetyön muoto Kvalitatiivinen tutkimus
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä tutkitaan tutkintavankeuslain uudistuksen vaikutuksia Lapin poliisilaitoksen toimintaan. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, ovatko tutkintavankeuslain uudistusta valmistelevan työryhmän arvioimat vaikutukset realisoituneet Lapin poliisilaitoksen alueella. Lisäksi tutkimus pyrki selvittämään, onko lakiuudistus tuonut poliisin toimintaan vaikutuksia, joita ei ole lain valmistelutöissä huomioitu.</p> <p>Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 § uudistui 1.1.2019. Pykälässä käsitellään tutkintavangin sijoittamista. Uudistuneen lain mukaan poliisilla on oikeus pitää tutkintavankia seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa, jonka jälkeen tutkintavanki siirretään tutkintavankilaan. Seitsemän vuorokauden pitämisen ylittäminen poliisin säilytystiloissa edellyttää erityisen painavia syitä, jotka on eritelty 2 luvun 1 §:ssä. Aikaisempi laki mahdollisti tutkintavangin pitämisen poliisin säilytystiloissa neljä viikkoa.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimukseen haastateltiin kolmea Lapin poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa. Materiaalia tutkimukseen kerättiin myös tutkintavankeuslain uudistuksesta vastaavan työryhmän raporteista ja hallituksen esityksistä.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että tutkintavankeuslain uudistuminen sitoo poliisin voimavaroja tutkintavankien kuljetukseen poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välillä. Kaikki lakiuudistuksesta syntyneet ongelmat liittyvät jollain tasolla pitkiin välimatkoihin poliisin säilytystilojen ja poliisivankiloiden välillä. Lähin tutkintavankila sijaitsee Oulussa. Tutkintavankeja säilytetään Lapin poliisilaitoksella poliisin säilytystiloissa Rovaniemellä ja Kemissä. Positiivisena asiana lain uudistuksessa koettiin, että tutkintavanki saadaan Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi nopeammin, jolloin poliisi voi keskittyä paremmin esitutkintaan eikä tutkintavangin asioiden hoitamiseen. Tutkimuksessa yhteydenpidon rajoittamisen turvaaminen nähtiin ongelmallisena sekä tutkintavankiloissa että poliisin säilytystiloissa. Ongelmia syntyi poliisivankiloissa silloin, kun epäiltyjä oli tutkittavassa jutussa useampia. Tutkimuksen mukaan myöskään tutkintavankiloissa ei ole pystytty täydellisesti turvaamaan yhteydenpidon rajoittamista, mikä voi johtua tutkintavankiloiden heikoista resursseista valvoa useita yhteydenpidon rajoittamisen alaisia tutkintavankeja.</p>	
Sivumäärä 36 + 1 liitesivu	Tarkastuskuukausi ja -vuosi 10/2019
Avainsanat: Tutkintavankeuslaki, tutkintavanki, poliisin säilytystila, poliisi, lakiuudistus,	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimuskysymys ja työn tavoitteet	2
1.2	Aiheen rajaaminen ja tutkimuksen kohde.....	3
1.3	Tutkimusmenetelmä.....	5
1.4	Aineiston hankinta	5
1.5	Aineistoanalyysi.....	6
2	TUTKINTAVANKEUSLAIN UUDISTUKSEN SYYT	8
2.1	Tutkintavankeuslain uudistamisen valmistelevat toimet	8
2.2	Suomen järjestelmää kohdannut arvostelu.....	10
2.3	Tutkintavankeuslain uudistuksen vaikutukset ennalta arvioituna.....	11
3	TUTKINTAVANKEUDEN TARKOITUS JA SÄÄNTELY	12
3.1	Tutkintavankeus.....	12
3.2	Tutkintavanki	13
3.3	Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa	13
3.4	Yhteydenpidon rajoittaminen.....	14
4	UUDISTUNUT SÄÄDÖS.....	15
4.1	Tutkintavangin sijoittaminen	15
4.2	Muutokset säädöksessä	16
5	TULOKSET	18
5.1	Taloudelliset vaikutukset	18
5.2	Vaikutukset esitutinnan suorittamiseen	18
5.2.1	Esitutinnan ensimmäisen viikon kiire.....	20
5.2.2	Tutkijan ja vangin välille syntyvä luottamussuhde.....	21
5.3	Kuulustelumatkat ja vankikuljetukset.....	22
5.4	Tulevaisuuden ratkaisu pitkien välimatkojen aiheuttamiin ongelmiin Pohjois-Suomessa.....	24
5.5	Etäkuulustelu.....	25
5.6	Yhteydenpidon rajoitusten turvaaminen	27
5.7	Yli seitsemän vuorokautta poliisin tiloissa säilytetyt tutkintavangit	28
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	31
6.1	Johtopäätökset.....	31
6.2	Tulosten luotettavuus	33
6.3	Jatkotutkimukset	34
6.4	Pohdinta	34
	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Tutkintavankeuslaki on uudistunut 1.1.2019. Lakimuutoksen myötä tutkintavankeja voi säilyttää poliisin säilytystiloissa aiempaa lyhyemmän ajan, mikä voi vaikuttaa esitutinnan suorittamiseen. Tutkintavankeuslain muutoksen vaikutukset poliisin toimintaan Lapin alueella valikoitui aiheeksi siksi, että aihe on ajankohtainen. Lisäksi kyseinen uudistus on aiheuttanut keskustelua jo ennen lain voimaan astumista. Aiheesta ei ole tehty juurikaan tutkimusta. Tutkintavankien säilytystä koskevia tutkimuksia on tehty Suomessa vähän. Opinnäytetyöprosessin aikana valmistui toinen opinnäytetyö, jossa tutkittiin lakimuutoksen vaikutuksia Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueen toimintaan. Aihe on tärkeä, koska Suomi on saanut moitteita tutkintavankien oloja valvovilta komiteoilta.

1.1 Tutkimuskysymys ja työn tavoitteet

Tässä tutkimuksessa haetaan vastauksia siihen, miten tutkintavankien nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan vaikuttaa Lapin poliisilaitoksen toimintaan. Tutkimuksessa pyritään selvittämään ovatko ennalta arvioidut vaikutukset realisoituneet. Tarkentavia kysymyksiä ovat miten tutkintavankien nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan on vaikuttanut esitutinnan suorittamiseen ja resursseihin Lapin poliisilaitoksella. Oikeusministeriön asettaman Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestämistä pohtivan työryhmän mukaan oletetut vaikutukset poliisin resursseihin keskittyvät nimenomaan pitkiin välimatkoihin poliisin säilytystilojen ja tutkintavankiloiden välillä (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 68). Tutkimuksen tavoitteena ei ole saada tarkkaa määrällistä totuutta siitä kuinka paljon tutkintavankeuslain uudistaminen on vaikuttanut poliisin resursseihin. Työssä käytetty kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä hakee pikemminkin vastauksia ilmiön ymmärtämiseen, toisin kuin kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä. Tutkimuksen tarkoitus on saada selville mitkä asiat kuluttavat poliisin resursseja ja mille osa-alueelle resurssien vaikutus erityisesti kohdistuu poliisissa. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko lakiuudistuksella ollut mahdollisia positiivisia vaikutuksia Lapin poliisilaitoksen toimintaan ja resurssien käyttöön.

1.2 Aiheen rajaaminen ja tutkimuksen kohde

Tutkimuksen aihe on rajattu tutkintavankeuslain tutkintavangin sijoittamista koskevaan 2 luvun 1§:n uudistumiseen. Lisäksi tutkimuksessa rajattiin aihe koskemaan Lapin poliisilaitoksen aluetta, koska Lapissa välimatkat poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välillä ovat muuta Suomea pidemmät. Näin ollen Lapin poliisilaitoksen alueella pitkistä välimatkoista syntyviä ongelmia ei voida täysin rinnastaa muihin Suomen poliisilaitoksiin. Yhdeksi syyksi aiheen rajaamiseen Lapin poliisilaitoksen alueelle voidaan katsoa myös se, että tämän opinnäytetyön tekijä on suorittanut Poliisin AMK-tutkinnon työharjoittelujakson Lapin poliisilaitoksella. Opinnäytetyön tekijällä on näin omakohtainen kokemus lain uudistuksen vaikutuksista nimenomaan Lapin poliisilaitoksella.

”Lapin poliisilaitos huolehtii poliisitehtävistä laajan Pohjois-Suomen alueella Ranualta Utsjoelle. Laitos toimii 21 kunnan alueella ja 16 poliisiaseman voimin palvelee noin 180 000 asukasta, sekä suurta määrää matkailijoita. Lapin poliisilaitoksen pääpoliisiasema sijaitsee Rovaniemellä”. (www.poliisi.fi/lappi.)

Lapin poliisilaitoksella tutkintavankeja säilytetään Rovaniemen ja Kemin poliisivankiloissa. Poliisivankiloista tutkintavangit siirretään tutkintavankiloihin. Lapin poliisilaitoksen alueelta tulevat tutkintavangit sijoitetaan pääasiassa Oulun vankilaan.

Kuva 1. Pääpoliisiasemat ja poliisivankilat (Tutkintavankien nopeampi siirtyminen poliisiin säilytystiloista vankilaan, työryhmän loppuraportti).

Poliisilaitokset ovat antaneet näkemyksiään koskien tutkintavankien nopeampaa siirtämistä vankilaan poliisin säilytystiloista. Näkemykset on kerätty lausuntoyhteenvetoon Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen.

”Lapin poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että Lapissa välimatkat ovat pitkiä ja lähin tutkintavankila on Oulussa. Olisi kannatettavaa, että Lapin poliisilaitoksen alueella olisi sellaisia paikkoja, joissa tutkintavankeja voidaan säilyttää. Ehdotus tutkintavankien säilyttämisen vähentämisestä poliisin säilytystiloissa vaikuttaisikin Lapissa poliisilaitoksen kustannuksiin, esitutinnan kestoon sekä sen laatuun ja tuloksiin”. (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 21.)

Useat muutkin poliisilaitokset Lapin poliisilaitoksen lisäksi näkevät ongelmana tutkintavankien nopeamman siirtymisen tutkintavankiloihin poliisin säilytystiloista. Ongelmaksi koetaan esitutkinnan pitkittyminen poliisin henkilöstön matkustusaikojen lisääntyessä. Lisäksi yhteydenpidon rajoitusten turvaaminen vaikeutuu, kuten Oulun poliisilaitoksen kannassa todetaan. (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 20-22.)

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän avulla tutkija analysoi aineistoaan saadakseen vastaukset tutkimuksessa esitettyihin kysymyksiin. Tässä tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista eli laadullista menetelmää. Kvalitatiivinen menetelmä auttaa tutkijaa ymmärtämään ja jäsentelemään kerättyä aineistoa. (Harisalo, Keski-Petäjä ja Talkkari 2002, 28, 31.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistämään toisin kuin kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan ymmärrys ilmiöstä. Avainkysymys on, mistä ilmiössä on kyse (Kananen 2017, 32.) Kvalitatiivinen tutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi siksi, että tutkintavankeuslain uudistus on ollut voimassa vasta vähän aikaa. Uudistuksen aiheuttamista vaikutuksista ei näin ollen ole saatavilla vielä paljoja tilastoja, joita olisi voinut vertailla kvantitatiivisessa tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa haastatteluista saadusta tietomateriaalista muodostettiin teemoja helpottamaan kerätyn tiedon jäsentelyä ja käytettävyyttä. Teemoittelussa tutkija määrittelee eri teemoja kerätyn aineiston perusteella. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka, Kuula, Rissanen ja Karvinen 2009, 105-106.) Haastatteluista saatu aineisto jaoteltiin litteroinnin jälkeen eri teemoihin. Teemat valittiin haastatteluissa usein esiin nousseista aiheista, jonka jälkeen teeman alle kerättiin jokaisesta haastattelusta tieto, joka koski kyseistä teemaa.

1.4 Aineiston hankinta

Tutkimukseen on kerätty aineistoa haastattelun kautta. Lisäksi tutkimukseen kerättiin jo olemassa olevaa tietoa tutkintavankeuslain valmisteluista ja Oikeusministeriön työryhmän eri raporteista koskien tutkintavankien nopeampaa siirtymistä poliisin säilytystiloista vankilaan. Tässä tutkimuksessa haastattelu valikoitui tiedonkeruumuodoksi, koska silloin pystyttiin varmistumaan siitä, että päästään haastattelemaan juuri tiettyjä henkilöitä.

Lisäksi haastattelussa voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 205).

Haastattelu lienee yleisin tapa kerätä laadullinen aineisto. Haastattelun avulla tutkija voi selvittää haastateltavien ajatuksia, kokemuksia ja motivaatiota koskien tutkittavaa aihetta. Tutkimuksessa haastattelut suoritettiin puolistrukturoidulla haastattelulla. Puolistrukturoidussa haastattelussa esitettävät kysymykset ovat samat kaikille haastateltaville. Tutkija ei anna haastateltavalle valmiita vastausvaihtoehtoja, mikä mahdollistaa sen, että haastateltava voi vastata kysymykseen omin sanoin ja tuoda esille aiheita, jotka kokee tärkeiksi. (Harisalo, Keski-Petäjä ja Talkkari 2002, 28.)

Tutkimuksessa on käytetty eliittihaastattelua. Eliittihaastattelussa tiedonantajiksi valitaan joukko, joka tietää mahdollisimman paljon kyseisestä aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88). Tutkimuksessa haastateltiin kolmea tutkinnanjohtajaa Lapin poliisilaitokselta. Tutkinnanjohtajat ovat Rovaniemen pääpoliisiasemalta ja Kemin poliisiasemalta. Tutkinnanjohtajat valikoituvat haastateltavaksi, koska he ovat asiantuntijoita poliisin puolella koskien vangitsemista. Tutkinnanjohtajat esittävät tuomioistuimessa vangitsemisvaatimuksen, joten uusi lakimuutos vaikuttaa huomattavasti heidän työhönsä. Haastattelussa esitettiin tutkinnanjohtajille 11 kysymystä. Haastattelukysymykset ovat tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 1). Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne purettiin kirjalliseen muotoon litteroimalla. Litterointi helpotti aineiston käsittelyä ja jaottelua eri ryhmiin.

1.5 Aineistoanalyysi

Haastattelukysymyksissä oli annettu selkeitä aiheita, joka helpottivat aiheiden teemoittelua eri ryhmiin. Haastatteluissa osa aihealueista nivoutui yhteen, joten aiheiden selkeä jaottelu ja teemoittelu oli tarpeen. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka, Kuula, Rissanen ja Karvinen 2009, 105-106.) Joissakin haastattelujen kysymyksissä nousi esiin, että haastateltavat olivat eri tutkintaryhmien tutkinnanjohtajia. Vastauksissa oli nähtävissä eroja esimerkiksi pitkäaikaistutkinnan ja huumausainetutkinnan tutkinnanjohtajien välillä. Myös maantieteelliset seikat vaikuttivat tutkinnanjohtajien vastauksiin, koska uudistuksen vaikutukset ovat vahvasti tekemisissä pitkien välimatkojen kanssa. Tutkimuksessa pyrittiin huomiomaan kaikkien haastateltavien vastaukset jokaisessa aiheessa ja tuomaan myös eriäviä yksittäisiä vastauksia esille. Lisäksi tutkimuksessa kerättyä aineistoa tulkittaessa

pyrittiin kiinnittämään huomiota tutkimuksen objektiivisuuteen. Objektiivisuuteen oli syytä kiinnittää huomiota, koska opinnäytetyön tekijä suoritti Poliisin AMK- tutkinnon työharjoittelujakson Lapin poliisilaitoksella, jolloin opinnäytetyön tekijälle on voinut muodostua jo ennen tutkimusta olettamuksia tietyistä tutkimuksessa käsiteltävistä aiheista.

2 TUTKINTAVANKEUSLAIN UUDISTUKSEN SYYT

Tutkintavankeuslain 1 luvun 1§:n (23.9.2005/768) mukaan tutkintavankeuslakia sovelletaan tutkintavankien kohtelun toimeenpanoon. Tutkintavankeuslain uudistus koskien tutkintavankien sijoittamista astui voimaan 1.1.2019.

Tutkintavankeuslakia on uudistettu, koska Suomi on saanut moitteita Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimivalta komitealta (CPT) ja YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta (Committee against Torture, CAT). Moitteet ovat johtuneet siitä, että Suomessa tutkintavankeja on säilytetty komiteoiden mukaan liian kauan poliisin säilytystiloissa ennen tutkintavankilaan siirtämistä. Komiteat katsovat, ettei esitutinnan suorittamisvastuu ja tutkintavankien säilyttämisvastuu voi olla samalla viranomaisella.

Hallituksen esityksen HE 252/2016 vp. ja Oikeusministeriön asettaman tutkintavankeuden uudistusta valmistelevalle työryhmän loppuraportin mukaan lakiuudistus tulee väistämättä vaikuttamaan esitutinnan suorittamiseen ja poliisin resursseihin lain astuttua voimaan 1.1.2019.

2.1 Tutkintavankeuslain uudistamisen valmistelevat toimet

Tutkintavankeuslain uudistuksen valmistelua asetettiin pohtimaan 24.2.2014 oikeusministeriön asettama työryhmä, johon kuului edustajia Oikeusministeriöstä, Sisäministeriöstä, Poliisihallituksesta, Rikosseuraamuslaitokselta, Espoon Käräjäoikeudesta ja Helsingin poliisilaitokselta. Työryhmään kuului myös eri lainsäädäntöneuvoksia ja erityisasiantuntijoita. Työryhmän tavoitteena oli selvittää erilaisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja selvittää mahdollisuudet siirtää tutkintavankien säilytys pois poliisilta muulle oikeusministeriön hallinnon alalle. Tavoitteena oli lisäksi arvioida tutkintavankien säilytysvastuun siirtymisestä aiheutuvat resurssisiirrot ja lisämäärärahatarpeet. Lopuksi työryhmän tavoitteena oli tehdä ehdotus tarpeellisista organisaatiomuutoksista ja lainsäädännöllisistä muutoksista ja arvioida ehdotustensa taloudelliset, toiminnalliset, organisatoriset ja muut vaikutukset. (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 8.) Työryhmän tuli laatia mietintönsä hallituksen esityksen muotoon. Työryhmä luovutti mietintönsä 15.1.2016 Oikeusministeriölle. Tämän jälkeen

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto lähetti työryhmän mietinnön niille tahoille, joita tutkintavankeuslain uudistus koskettaa ja pyysi lausuntoa työryhmän valmistelemasta lausunnosta. Lausunto lähetettiin kaikille poliisilaitoksille, Rikosseuraamuslaitokselle, Suomen Asianajoliitolle sekä viranomaisille, jotka ovat mukana rikosprosessin eri vaiheissa.

Oikeusministeriön elokuussa 2016 julkaiseman tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen työryhmän lausuntoyhteenvedoon on koottu työryhmän saamat vastaukset. Lausunnon mukaan tutkintavangin enimmäissäilytysajan lyhentäminen poliisin säilytystiloissa herätti ristiriitaista suhtautumista eri vastaajatahoilla. Oikeusministeriön asettaman työryhmän 15.1.2016 laatima mietintö ja elokuussa vuonna 2016 laatima lausuntoyhteenvedo toimivat hallituksen esityksen HE 252/2016 perustana. Annettujen lausuntojen perusteella esitystä muutettiin siten, että tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n kuulemista koskevaa säännöstä muutettiin. Muutoksen jälkeen tässä pykälässä tarkoitettuun, kuulemiselle asetettuun 12 tunnin enimmäisaikaan ei luettaisi matka-aikoja (HE 252/2016 vp, 36).

Tutkintavankeuslain uudistuksen toimeenpanoa valmistelemaan perustettiin 2.5.2017 Poliisihallituksen ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteinen ”tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan” työryhmä. Työryhmässä oli myös sisäministeriön ja oikeusministeriön edustus. Työryhmän tehtävänä oli kehitellä ratkaisuja tutkintavankeuslain uudistamisen aiheuttamiin haasteisiin. Tällaisia haasteita olivat esimerkiksi varmistaa tutkintavankiloiden kuulustelutilojen riittävyys, lisätä videokuulusteluun käytettäviä tiloja, huolehtia yhteydenpidon rajoittamisen turvaamisen varmistamisesta laajoissa rikosasioissa, selvittää vankikuljetusten määrän kasvamisen vaikutukset ja selvittää mahdollisen uuden rikosseuraamuslaitoksen yksikön perustamista alueelle, jossa välimatkat ovat pitkiä poliisilaitosten ja tutkintavankilan välillä. Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan työryhmän loppuraportti valmistui 13.2.2019. Tutkintavankeuslaki oli ehtinyt jo olla voimassa yli kaksi kuukautta loppuraportin valmistuttua. Loppuraportissa keskityttiinkin kehittelemään ratkaisuja haasteisiin, joita tutkintavankeuslain uudistus oli aiheuttanut.

Tässä tutkimuksessa on käytetty lähteinä kaikkia edellä mainittujen työryhmien lausuntoja, sekä hallituksen esitystä HE 252/2016. Eri työryhmien lausuntoihin ja loppuraportteihin on

viitattu useassa kohdassa tätä tutkimusta. Lisäksi työryhmien lausuntoja ja loppuraportteja vertaillaan tästä tutkimuksesta saatuihin tuloksiin.

2.2 Suomen järjestelmää kohdannut arvostelu

Oikeusministeriön lausuntoyhteenvedossa koskien tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä mainitaan, että Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva komitean (CPT) mukaan tutkintavankeja ei pitäisi säilyttää poliisin säilytystiloissa, vaan tutkintavankiloissa. CPT on antanut Suomelle huomautuksia siitä, etteivät poliisivankilan olosuhteet vastaa vankeudelle esitettyjä vaatimuksia. (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenvedo, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 20 ja 22.)

Hallituksen esityksessä 252/2016 vp. mainitaan seuraavaa: *”Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova YK:n kidutuksen vastainen komitea (Committee against Torture, CAT) on Suomea koskevan viidennen ja kuudennen määräaikaisraportin (CAT/C/FIN/5–6) loppupäätelmissään kehottanut Suomea muuttamaan lainsäädäntöä siten, että tutkintavangit siirrettäisiin nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista vankiloihin”* (HE 252/2016 vp, 6).

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on kiinnittänyt huomiota myös poliisivankiloiden huonoon kuntoon. Moitteita ovat saaneet ulkoilutilojen, toimintatilojen ja tapaamistilojen puutteellisuus. EOA toteaa, että poliisin säilytystilat soveltuvat ainoastaan henkilöiden lyhytaikaiseen säilyttämiseen. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 2-3.)

Hallituksen esityksessä 252/2016 vp. katsotaan, että esitutinnan suorittamisesta vastaava viranomaisen ei voi olla sama kuin tutkintavangin säilyttämisestä vastaavan viranomaisen. Kun esitutinnan selvittämisvastuu ja vastuu tutkintavangin olosuhteista ja säilyttämisestä ovat samalla taholla, järjestelyssä piilee valvontaelinten näkemyksen mukaan tutkintavangin painostamis- ja lahjomisvaara. Tämän kaltaisesta toiminnasta ei ole kuitenkaan havaintoja, mutta pelkkä mahdollisuus tällaiselle toiminnalle on saanut valvovan tahon arvostelemaan nykyistä Suomen toimintamallia. (HE 252/2016 vp, 6.)

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmistelevan työryhmän mukaan poliisin tutkintavankien säilytykseen tarkoitetut sellit eivät monelta osin täytä Rikosseuraamuslaitoksen vankipaikalta vaadittavia määräyksiä kuten esimerkiksi ikkunoihin, ulkoilutiloihin, ilmanvaihdon määrään ja saniteettitiloihin liittyviä määräyksiä (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 10).

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmistelevan työryhmän mukaan viimeistään vuonna 2025 Suomen tulisi muuttaa lainsäädäntö, jonka mukaan tutkintavangit siirrettäisiin heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen vankilaan, lukuun ottamatta erittäin poikkeuksellisia tilanteita (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 3).

2.3 Tutkintavankeuslain uudistuksen vaikutukset ennalta arvioituna

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmisteleva työryhmä arvioi ennakolta lain uudistuksella olevan sekä positiivisia, että negatiivisia vaikutuksia. Positiivisena vaikutuksena arvioitiin olevan tutkintavankien olojen koheneminen, sekä Suomen järjestelmän saattaminen valvovien komiteoiden vaatimalle tasolle. Haittavaikutuksina arvioitiin olevan taloudellisten kulujen nouseminen sekä rikosseuraamuslaitoksella, että Poliisilla. Kulut aiheutuvat työryhmän mukaan pääasiassa Lapin poliisilaitoksen alueella pitkien välimatkojen vuoksi. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 9, 14-15.)

3 TUTKINTAVANKEUDEN TARKOITUS JA SÄÄNTELY

Tutkintavankeuslaki ohjaa tutkintavankeuden toteuttamista ja sääntelyä Suomessa. On olemassa myös muita säädöksiä, jotka liittyvät tutkintavankeuteen, mutta tutkintavankeuslaki on merkittävin ohjaava lainsäädäntö liittyen tutkintavankeuteen ja sen toteuttamiseen. Tutkintavankeuslain 1 luvun 1 §:n mukaan Tutkintavankeuslakia sovelletaan tutkintavankeuden toimeenpanoon. Muita keskeisiä ohjaavia säännöksiä ovat Valtioneuvoston asetus tutkintavankeudesta (30.4.2005/549) ja laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (29.9.2006/841).

3.1 Tutkintavankeus

Hallituksen esityksen johdannossa HE 252/2016 vp. mainitaan tutkintavankeudesta seuraavaa: ”*Tutkintavankeudella tarkoitetaan aikaa, jonka rikoksesta epäilty on vangittuna rikoksen johdosta ennen lainvoimaista tai täytäntöönpanokelpoista tuomiota. Tutkintavankeudella pyritään ennen kaikkea turvaamaan esitutkinnan ja oikeudenkäynnin asianmukainen toteutuminen.*” (HE 252/2016 vp, 4)

Tutkintavankeus on pakkokeinojen kovimmasta päästä, koska siinä puututaan henkilön vapauteen riistämällä se. Hallituksen esityksessä johdannossa HE 252/2016 vp. muistutetaan juuri siitä, kuinka tutkintavankeus puuttuu perus- ja ihmisoikeussopimuksissa suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Hallituksen esityksessä kerrotaan myös pitkäkestoisen tutkintavankeuden haittapuolista. Haittapuolia ovat esimerkiksi työ- ja opiskelupaikan menettäminen sekä sosiaalisten suhteiden vaikeutuminen (HE 252/2016 vp, 4.)

Tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

Tutkintavankeuslain (768/2005) 1 luvun 4 §:n mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Tarkoituksena on varmistua, ettei tutkintavankeudesta muodostu etukäteistä rangaistuksen suorittamista. (HE 252/2016 vp, 4.)

3.2 Tutkintavanki

Tutkintavankeuslain (768/2005) 1 luvun 2 §:n mukaan rikoksen johdosta vangittu henkilö on tutkintavanki siihen päivään saakka, jona käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman taikka jona hovioikeuden tuomio annetaan tai julistetaan ja vankila on antanut siitä tiedon tutkintavangille.

Tutkintavanki on rikosepäilyn vuoksi vangittu, rangaistuslaitoksessa oleva henkilö. Vangitsemisesta päättää tuomioistuin. Myös syytetty, joka odottaa vangittuna hovioikeuden ratkaisua käräjäoikeuden tuomioon, on tutkintavanki, vaikka vain hän itse olisi hakenut tuomioon muutosta. (Tilastokeskus, 2019, käsitteet.)

On muistettava, että tutkintavankeudessa kyse on vasta rikoksesta epäillyistä. Hallituksen esityksessä HE 252/2016 vp. mainitaan seuraavaa: *”Tutkintavangin kohtelussa lähtökohtana on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ilmenevä syyttömyysolettama, jonka mukaan jokaisella rikoksesta epäillyllä on oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty”* (HE 252/2016 vp, 4).

3.3 Läsnäolo tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa

Tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n mukaan tutkintavanki on kutsusta toimitettava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen säädetään.

Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tämä aika ei saa matka-aika mukaan lukien olla seitsemää vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä. Tutkintavanki voidaan siirtää poliisin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinnassa kuultavaksi siitä rikoksesta tai niistä rikoksista, joista hänet on vangittu. Säilyttäminen poliisin tilassa ei saa kuitenkaan kestää yli 12 tuntia, jollei syyteasiaa käsittelevä tuomioistuin asiasta toisin määrää.

3.4 Yhteydenpidon rajoittaminen

Tuomioistuin voi määrätä vangitulle yhteydenpitorajoituksia. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n mukaan yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä.

4 UUDISTUNUT SÄÄDÖS

4.1 Tutkintavangin sijoittaminen

Tutkintavankeuslaki 2 luku 1§

Tutkintavangin sijoittaminen

Rikoksen johdosta vangittu henkilö on viipymättä vietävä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai erityisestä syystä muuhunkin tutkintavankilana toimivaan vankilaan.

Tutkintavankia ei saa sijoittaa avolaitokseen.

Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasiassa kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasiassa uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavankia on säilytettävä säilytystilassa yli seitsemän vuorokautta. Tutkintavangin saattaessa asian erikseen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi ja pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän saattaessa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi säilyttämisen kestäessä yli seitsemän vuorokautta noudatetaan pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä.

4.2 Muutokset säädöksessä

Hallituksen esityksessä HE 252/2016 vp. mainitaan esityksen pääasiallisessa sisällössä, että *”Tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä ja säilyttämisen edellytyksiä tiukennettaisiin.”*

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n kolmas ja neljäs momentti ovat uudistuneet. Tutkintavankeuslain vanhan säädöksen 2 luvun 1 §:n kolmannen momentin mukaan tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan. Tuomioistuimen arvioon siitä, sijoitetaanko tutkintavanki poliisin ylläpitämiin tiloihin, vaikuttaa yleinen arvio siitä, onko tutkintavangin pitäminen poliisin säilytystiloissa välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä. Tuomioistuin arvioi myös sitä, vaatikko rikoksen selvittäminen erityisesti tutkintavangin pitämistä poliisin säilytystiloissa.

Tutkintavankeuslain vanhan säädöksen 2 luvun 1 §:n kolmannen momentin mukaan tutkintavankia ei saa pitää neljää viikkoa pidempään poliisin säilytystiloissa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä. Vanhassa säädöksessä ei ole tarkemmin määritelty sitä, mitä nämä erittäin painavat syyt ovat.

Tutkintavankeuslain nykyisen säädöksen 2 luvun 1 §:n kolmannessa momentissa mainitaan samat arviointiperusteet, onko tutkintavangin pitäminen poliisin säilytystiloissa välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä tai rikoksen selvittämiseksi. Uutena asiana säädökseen on lisätty se, ettei tutkintavankia saa pitää seitsemää vuorokautta pidempää aikaa poliisin säilytystiloissa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä. Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa mainitaan erillään pitämisen syiksi: vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa, taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa. Erillään pitämistä koskee juuri kohta, *”vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa.”* Tutkintavangin turvallisuuteen liittyvät syyt ilmenisivät siten, että

tutkintavanki itse pyytää saada jäädä poliisinsäilytystiloihin, koska häntä on uhkailtu ja hän pelkää turvallisuutensa olevan vaarassa. Tämän kaltaisissa tilanteissa tutkintavangin tulisi pystyä perustelemaan väitteensä uskottavasti (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 5/2016, 84).

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n tulkitsemisessa on ollut epäselvyyttä sen osalta, mistä ajankohdasta lasketaan seitsemän vuorokauden säilytysajan alkaminen poliisin säilytystiloissa. Turun hovioikeus on ottanut kantaa tapaukseen, jossa tutkinnanjohtaja on kannellut Pirkanmaan käräjäoikeuden antamasta vangitsemispäätöksestä. Turun hovioikeuden päätöksessä todetaan, että on ollut epäselvyyttä, aloitetaanko seitsemän vuorokauden laskeminen, kun henkilö otetaan kiinni vai siitä, kun henkilö vangitaan vangitsemispäätöksellä. Hovioikeuden johtopäätöksessä mainitaan seuraava ”Koska tutkintavankeus alkaa tuomioistuimen vangitsemispäätöksestä ja tutkintavankeuskin 2 luvun 1 §:ssä säädetään nimenomaan tutkintavangin sijoittamisesta, säännöksen 3 momentissa tarkoitettu seitsemän vuorokauden ajanjakso alkaa tuomioistuimen vangitsemispäätöksestä”. (Turun HO, R 19/1209.)

5 TULOKSET

5.1 Taloudelliset vaikutukset

Uudistuneen tutkintavankeuslain hallituksen esityksen 252/2016 vp. mukaan ”*Hallituksen esityksen aiheuttamat pysyvät lisäkustannukset Rikosseuraamuslaitokselle olisivat vähintään 1,67 miljoonaa euroa, enintään 1,97 miljoonaa euroa. Kustannusarvio perustuu 25–30 vangin päivittäiseen lisäykseen, jossa on otettu huomioon tutkinta-arestin vähentävä vaikutus.*” (HE 252/2016 vp, 33.) Poliisille ei aiheudu vastaavaa säästöä kustannuksissa. Tämä johtuu siitä, että vaikka tutkintavankien määrä poliisin säilytystiloissa vähenisi, poliisilla ei ole mahdollisuutta luopua säilytystiloista ja niissä työskentelevistä vartijoista, koska poliisin tiloissa säilytetään poliisilain ja ulkomaalaislain nojalla kiinniotettuja henkilöitä sekä kiinniotettuja ja pidätettyjä henkilöitä. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 9.)

5.2 Vaikutukset esitutkinnan suorittamiseen

Tutkimuksen perusteella haastateltavat katsovat, ettei tutkintavankeuslain uudistamisella ole vaikutusta esitutkinnan pituuteen lainkaan tai hyvin vähän. Osa haastateltavista on sitä mieltä, että uudistus on jopa nopeuttanut tietyissä asioissa esitutkintaa. Vastauksista on tulkittavissa, että tutkintavangin nopeammassa siirtymisessä tutkintavankilaan on myös hyötyjä ja nopeuttavia vaikutuksia esitutkintaan. Kun tutkintavanki on tutkintavankilassa rikosseuraamuslaitoksen hoidon alaisena, jää tutkijoille aikaa enemmän itse esitutkinnan suorittamiseen, kun tutkijan ei tarvitse hoitaa tutkintavangin juoksevia asioita.

”Minun mielestä ei ole ollut mitään merkitystä. En ole itse käyttänyt yli viikon vaatimusta sen takia, koska minusta tämä on hyvä järjestelmä. Saadaan ylimääräiset asiat pois.” HI

Kemissä esitutkinta-ajan on koettu lyhentyneen, koska aikaisemmin tutkijat ovat käyneet kuulustelemassa Oulussa, jolloin on täytynyt järjestellä kuulustelumatka Ouluun. Nykyään Kemissä tutkintavanki tilataan Oulun vankilasta vankikuljetuksella Kemiin. Vankikuljetus kulkee kerran viikossa Lapin poliisilaitoksen alueella, jolloin se hakee kaikki lähtevät tutkintavangit Lapin poliisilaitoksen poliisivankiloista. Vangin liikuttaminen jo olemassa

olevalla järjestelmällä on huomattavasti tehokkaampaa, kun tutkijoiden siirtäminen työaikana Oulun vankilaan, jolloin tutkijoiden arvokasta työaikaa tuhraantuu matkoihin.

”Minun mielestä ei ole vaikuttanut esitutkinnan pituuteen millään tavalla. Pikemminkin se lyhentää sitä, koska ennen on pitänyt järjestellä se, miten täältä päästään suorittamaan kuulustelu Ouluun, koska nyt pystytään sopimaan kuulustelu jo viikkoja aikaisemmin tiettyyn ajankohtaan, jolloin vankiauto tuo asiakkaan Kemiin kuulustelua varten. Tavallaan tämä nopeuttaa, koska ei enää tarvitse tehdä niin paljon järjestelyitä tutkijoiden kesken kuulustelumatkoille.” H2

On kuitenkin huomioitava, että tutkintavangin tilaaminen Oulun vankilasta Rovaniemelle kuulusteluun ei ole mahdollista, koska Rovaniemi on kaukaisin paikka, missä vankikuljetus käy vain kääntymässä. Kemissä tutkintavanki voidaan jättää menomatalla pois ja ottaa mukaan taas paluumatkalla päivän päätteeksi. Tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n antama mahdollisuus pitää tutkintavankia tutkintavankilan ulkopuolella toisessa viranomaisessa enintään 12 tuntia teosta josta häntä epäillään, riittää juuri Kemin luomassa mallissa tutkintavangin kuulusteluun päiväseltään Kemissä. 12 tunnin aika ei riitä Rovaniemellä suoritettavaan kuulusteluun, minkä lisäksi tutkintavanki jouduttaisiin poliisin puolesta itse toimittamaan tutkintavankilaan takaisin.

Yksi haastateltava näkee, että ennen lakiuudistusta esitutkintaa voitiin suorittaa tehokkaammin, koska tutkintavankia pidettiin pidemmän aikaa poliisin säilytystiloissa, jolloin kuulusteluja pystyttiin suorittamaan huomattavasti nopeammalla aikataululla.

”Siinä mielessä, kun henkilö on ollut poliisivankilassa, sitä on kuultu enemmän ja useammin monesti sen vankeuden aikana, joka on nopeuttanut monesti esitutkintaa. Asioita on pystytty selvittämään välittömästi, kun henkilö on paikan päällä.” H3

Yksi haastateltavista kertoo epäiltyjen kuulustelukäyttäytymisen muuttuvan, kun heidät siirretään poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan. Kun vanki on siirretty tutkintavankilaan, saattaa tutkintavangin halu selvittää asiaa laantua huomattavasti. Tämä puolestaan vaikeuttaa esitutkinnan suorittamista ja vaikuttaa osaksi esitutkinnan laatuun.

”Kun henkilöt poistuu Oulun vankilaan aikaisemmin niin, aikaisemmassa vaiheessa esitutkintaa kuultavan vastaukset ovat A joko linnasta opittuja tai B asioita ei haluta enää selvittää. Epäilty pääsevät kertomaan asioista niin kuin itse haluavat, mielestäni tämä on toteutunut hyvin poliisin tiloissa. Haasteet ovat siinä, kun ovat tutkintavankilassa, että joutuvat muiden painostuksen kohteeksi tietyissä rikosnimikkeissä.” H3

Tutkinnanjohtajat näkevät, että uudistustavoite, jonka mukaan vuoteen 2025 mennessä tutkintavangit siirretään heti vangitsemiskäsittelyn jälkeen tutkintavankilaan, on huono. Mahdollisen uudistuksen koetaan haittaavan merkittävästi esitutkintaa, koska ennen vangitsemista ei ehditä tehdä juurikaan toimenpiteitä esitutkinnan eteen. Haastateltavat toivovat, että paikkakunnat, jotka sijaitsevat pitkän välimatkan päässä tutkintavankiloista, saisivat joitain helpotuksia koskien tutkintavankien pitämiseen poliisin säilytystiloissa.

5.2.1 Esitutkinnan ensimmäisen viikon kiire

Tutkimuksen perusteella lakiuudistus on aiheuttanut kiirettä esitutkinnan ensimmäiselle viikolle, jolloin epäilty on vielä poliisin säilytystiloissa. Tutkintavankia voidaan pitää vangitsemisen jälkeen seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa, joka on todella lyhyt aika suorittaa tarvittavat kuulustelut, jos tutkittava tapaus on laaja ja asianosaisia on useita. Vanhan säännöksen aikana esitutkinnan ensimmäisellä viikolla ei ollut niin kiire suorittaa toimenpiteitä kuin nykyisen lainsäädännön aikaan. Tutkimuksessa tuli ilmi, että eri rikostutkintaryhmien välillä on eroja siinä, onko rikosta tarve selvittää juurta jaksan heti esitutkinnan ensimmäisellä viikolla. Esimerkiksi huumausainetutkinnassa kuulustelujen fokus voi olla paljon pidemmällä kuin ensimmäisellä viikolla.

”Kolme päivää vankimisen jälkeen on todella lyhyt aika. Ei saada tehtyä teknisiä tutkintoja, televalvontoja, eikä mitään muitakaan teknisiä menetelmiä, mitä tarvis sitten. Jos lähtee pois täältä poliisivankilasta ja pitää kuulla niin matkaa on se 250 km ja se haastaa meitä.” H3

”Alkutoimien järjestelyyn riittää, mutta ei muuhun riitä. Esitutkinnan suorittamisessa ei riitä mihinkään.” H1

5.2.2 Tutkijan ja vangin välille syntyvä luottamussuhde

Haastateltavat näkevät, että tutkintavangin nopeammalla siirtämisellä tutkintavankilaan on merkitystä tutkijan ja tutkintavangin välille syntyvään luottamussuhteeseen. Haastateltavien mukaan luottamuksen saamiseksi joudutaan uudistuksen myötä tekemään enemmän töitä. Kun tutkintavanki on tutkintavankilassa, suhde tutkintavankiin heikentyy väistämättä. Esitutkinnassa, jossa näyttö on hankittava pääasiassa kuulustelujen kautta, on kuulustelijan ja vangin välisellä kemialla suuri merkitys. Lakiuudistuksen yksi perusteista oli, että mahdollinen tutkintavangin painostusmahdollisuus saadaan suljettua pois, kun tutkintavangin säilytysvastuu on toisella viranomaisella kuin esitutkintaa suorittavalla viranomaisella. Kaikki haastateltavat ovat samaa mieltä siitä, että eivät ole havainneet ikinä vankiin kohdistuvaa painostamista. Esimerkiksi ”koppipuheiden ei koeta olevan ongelma, koska niitä ei voida kuitenkaan käyttää esitutkintapöytäkirjassa hyödyksi.

”Yhteys kuulusteltavaan ei ole samanlaista, kun se olisi silloin kun ollaan tekemisissä muutenkin, kun sen jutun osalta. Eli tällöinen normaali kanssakäyminen ihminen ihmisen kanssa. Se on ihan selvä, kun hoidetaan muitakin asioita kun sitä juttua. Se tuo sitä yhteyttä ja henkilöllä on helpompi puhua. Sitä yhteyttä ei nyt pääse samalla tavalla syntymään.” H1

”Totta kai sillä on negatiivinen vaikutus. Suhde heikentyy väistämättä, kun vanki on läänillä. Jos juttu on niin, että näyttö hankitaan kuulustelujen kautta, niin asia vaikeutuisi paljon ja olisi haastavampi.” H2

”On nähtävä paljon vaivaa. Jos haluat pitää suhteen vankiin luottamuksellisena, on mentävä aina Ouluun kuulemaan vanki.” H3

Hallituksen esityksessä 252/2016 vp. mainitaan, että tutkintavankien nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista tutkintavankiloihin edellyttäisi nykyistä parempia kuulustelutilojen järjestämistä vankiloihin (HE 252/2016 vp, 30.)

5.3 Kuulustelumatkat ja vankikuljetukset

Tutkimuksen perusteella kuulustelumatkat ovat lisääntyneet Rovaniemen poliisiasemalta tutkintavankiloihin. Puolestaan Kemin poliisiasemalla kuulustelumatkat ovat vähentyneet huomattavasti, koska useissa jutuissa tutkintavanki tilataan vankikuljetuksella käymään Kemin poliisiasemalla kuulusteluissa. Tutkintavankia kuulustelemaan lähtee jutusta ja tilanteesta riippuen aina yksi tai kaksi tutkijaa. Kuulustelumatka Oulun vankilaan kestää noin kahdeksan tuntia, johon kuuluu tutkijan koko työpäivä.

Tutkintavankien kuljettaminen poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan Ouluun on koettu kuluttavan Lapin poliisilaitoksen resursseja paljon. Rikosseuraamuslaitoksen vankikuljetus kuljettaa kerran viikossa tutkintavankeja poliisin säilytystiloista tutkintavankiloihin. Tutkintavangit pyritään aina saamaan vankikuljetukseen, jos mahdollista. Tutkintavankia, jolla on yhteydenpidonrajoitukset voimassa, ei voida laittaa yleensä vankikuljetuksella menemään tutkintavankilaan, koska vankikuljetuksella kuljetetaan useita vankeja yhtä aikaa. Vankikuljetuksen aikana vangit pääsevät keskustelemaan, jolloin yhteydenpidon rajoitusta ei voida turvata. Tämä aiheuttaa sen, että tutkintavankeja, joilla on yhteydenpidonrajoitukset voimassa, joudutaan kuljettamaan tutkintavankiloihin poliisin toimesta. Kuljetukset hoitavaa pääasiassa valvonta- ja hälytystoiminnan sektori, jolloin he ovat poissa käytöstä ydintehtävistään. Myös rikostutkinnan sektori kuljettaa joissain tapauksissa tutkintavankinsa itse tutkintavankilaan. Tutkintavanki voidaan kuljettaa myös useamman poliisipartion voimin viestikapulan tavoin tutkintavankilaan.

”Sitten kun on yhteydenpidonrajoitukset voimassa, ei voida laittaa vankikuljetukseen, jos autossa on muita. Käytännössä tällöin joudutaan laittamaan vankia viemään partio, tai kaksi tutkijaa. Partio saattaa viedä Ouluun asti tai sitten vanki viedään viestikapulana Ouluun. VH-sektori vie enemmistön vangeista, jos tällaiselle on tarve.” H2

Hallituksen esityksessä on arvioitu kuulustelumatkojen pidentymisestä poliisille aiheutuvia lisäkustannuksia. Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmisteleva työryhmä arvioi, että hallituksen esityksen arviossa ei ole otettu huomioon kaikkia kuluja, jotka syntyvät pitkistä kuulustelumatkoista ja vankikuljetuksista. Tällaisia kuluja voi syntyä esimerkiksi, jos tutkintavankilassa oleva tutkintavanki haluaa olla läsnä kotietsinnässä. Poliisilaitosten antaman arvion mukaan pitkät vankikuljetusmatkat ja kuulustelumatkat

aiheuttavat myös tarpeita lisätä tietyille alueille poliisin ajoneuvokalustoa. Lisäksi tutkijoiden suorittamat kuulustelumatkat tutkintavankiloihin syövät tutkijoiden tehokasta työaikaa heidän ydintehtävistään. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 14-15.) Esimerkiksi Rovaniemeltä Oulun vankilaan suoritettavaan kuulustelumatkaan kuluu väistämättä kuulustelijan koko työpäivä.

Tutkimuksen mukaan kotietsintöjä ja paikanetsintöjä suoritetaan kohtuullisen vähän silloin, kun tutkintavanki on tutkintavankilassa. Tämä johtuu siitä, että kotietsinnät suoritetaan useasti jo tutkinnan alkuvaiheessa, jolloin epäilty on vielä poliisin säilytystiloissa. Yksi haastateltavista kertoo, että epäiltyjä ei ole lähdetty kuljettamaan Rovaniemelle asti kotietsintää varten Oulusta, koska se aiheuttaa merkittävää viivästystä etsinnälle. On kuitenkin muistettava, että epäillylle on annettu mahdollisuus asettaa kotietsintään läsnä asiamiehensä ja toimitustodistaja. Haastateltavat ovat pohtineet, mikä on raja etsinnän merkittävässä viivytyksessä.

”Näitä tulee silloin tällöin. Me ei olla lähdetty roudaamaan henkilöä paikan päälle. Peruste on, että se aiheuttaisi merkittävää viivästystä etsinnälle ja hänellä on mahdollisuus määrätä toimitustodistaja sekä asiamiehensä olemaan läsnä etsinnöillä.” H1

”Se onkin hyvä kysymys mistä asti vanki on tuotava etsinnälle, jos tulee viikon jälkeen tarve kotietsinnälle, koska vanki on kuitenkin saatavilla vankilasta kotietsinnälle, vaikka matka olisi pitkäkin.” H3

Haastateltavat ovat tuoneet esille, että nykyinen järjestelmä, jossa tutkintavangit joudutaan joissain tapauksissa kuljettamaan poliisin toimesta tutkintavankilaan, ei ole hyvä. Haastateltavat näkevät, että rikosseuraamuslaitoksen tulisi saada lisää resursseja vankien kuljetukseen poliisin säilytystiloista vankilaan.

”Risen kanssa on koitettu saada lisää vankikuljetuksia poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välille, joita Rise hoitaisi. Toistaiseksi siihen ei ole ratkaisua löytynyt. Nyt kun lähdetään siitä, että tutkintavanki on toimitettava tutkintavankilaan ilman aiheetonta viivytystä, niin kyllähän näitä kapulajärjstelmiä, joissa vanki kulkee viestikapulan tavoin tutkintavankilaan, joudutaan tekemään harva se päivä.” H1

Pakkokeinolain 5 luvun 8 §:n mukaan kotietsinnässä tulee mahdollisuuksien mukaan olla paikalla etsinnän toimittajan nimeämä todistaja. Lisäksi tutkintavangilla on oikeus halutessaan olla läsnä kotonaan suoritettavassa kotietsinnässä. Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmistelevan työryhmän loppuraportin mukaan kyseistä oikeutta olla läsnä kotietsinnällä käytetään yleisesti. Työryhmän mukaan kyseinen läsnäolo-oikeus tulee aiheuttamaan pitkäkestoisia kuljetus – ja vartiointitehtäviä tutkintavankiloista kotietsinnän kohdepaikalle ja takaisin vankilaan. Pääasiassa näihin tehtäviin käytetään valvonta- ja hälytystoiminnan sekä liikennesektorin poliisipartioita, jotka ovat kuljetus- ja vartiointitehtävien ajan poissa omista ydintehtävistään. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 15.)

5.4 Tulevaisuuden ratkaisu pitkien välimatkojen aiheuttamiin ongelmiin Pohjois-Suomessa

Poliisihallitus katsoo, että tutkintavankien säilytysaikojen lyhentäminen poliisin säilytystiloissa vaikeuttaa esitutkintaa merkittävästi (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 20). Poliisihallituksen kannan mukaan ongelmaksi nähdään erityisesti Pohjois-Suomen ja Keski-Suomen alueet pitkien etäisyyksien vuoksi. Poliisihallitus väläyttää mahdollisuutta erillisten tutkintavankiloiden perustamisesta poliisin tilojen yhteyteen. (Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016, 20.) Hallituksen esityksessä 252/2016 vp. todetaan, että poliisihallituksen ja rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvittää mahdollisuuksia järjestää poliisin säilytystiloihin Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoimia tutkintavankiosastoja, joissa säilytetään vain tutkintavankeja. Tarve tutkintavankiosastolle olisi erityisesti Pohjois-Suomessa pitkien kuulustelumatkojen vuoksi. (HE 252/2016 vp, 30).

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmisteleva työryhmä ei pidä tarkoituksenmukaisena, että Pohjois-Suomeen tehtäisiin uusi Rikosseuraamuslaitoksen yksikkö. Näin olleen tällä tavalla ei ole mahdollista ratkaista Pohjois-Suomen pitkistä kuljetusyhteyksistä syntyviä ongelmia. Työryhmä toteaa, että toiminnallisia muutoksia tulee poliisin organisaation sisällä selvittää. Työryhmän mukaan tutkintavangit Lapin alueella, joiden tutkintavankeusaika ylittää yli 7 vrk:ta on 45 tutkintavankia/vuosi. Tämän

suuruisen vankimäärän takia ei ole työryhmän mukaan kannattavaa perustaa Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämää tai hallinnoimaa tutkintavankiosastoa poliisiin tiloihin. Lisäksi Senaatti – Kiinteistön mukaan Rovaniemellä ei ole mahdollista eriyttää tiloja sekä poliisiin, että Rikosseuraamuslaitoksen käyttöön. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisiin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 8.)

Oikeusministeriön rikoksen torjunnan ja seuraamusten yksikön päällikkö Marianne Mäen mukaan ministeriössä on pohdittu ratkaisuja pitkien välimatkojen aiheuttamiin ongelmiin Lapin alueella. Lapissa ei ole tällä hetkellä sellaista yksikköä, johon tutkintavangit voitaisiin sijoittaa. Mäen mukaan ratkaisu voisi olla perustaa Rovaniemelle uusi rikosseuraamuslaitoksen avoyksikkö, jonka yhteyteen tulisi tutkintavankiosasto. (Suomelle on huomautettu toistuvasti tutkintavankien oloista – Lappi yksi ongelmallisista alueista, Lapin Kansa 17.8.2019)

Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmisteleva työryhmän vahva yhteinen mielipide on, että Suomeen tulisi perustaa rikosprosessiviranomaisten kuljetuksesta vastaavan kuljetusyksikkö. Uusi yksikkö vastaisi esimerkiksi vanginkuljetuksista (vankiloiden välillä, poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välillä ja käräjäoikeuksien sekä vankiloiden välillä) ja kuljetuksiin sekä käräjäistuntoihin liittyvästä vartioinnista. Kuljetusyksikön työntekijät olisivat virkamiehiä soveltuvalla koulutuksella. Työryhmän näkemyksen mukaan ei ole järkevää ja tehokasta resurssien käyttöä suorittaa em. kuljetuksia ja vartiointeja koulutetuilla poliisimiehillä ja vankeinhoidon ammattilaisilla, koska pelkkä kuljetustehtävä ja vartiointi sen aikana on mahdollista suorittaa turvallisesti ja asianmukaisesti huomattavasti vähemmän koulutetulla henkilöstöllä. Ruotsissa vastuu vankien kuljetuksesta on ratkaistu Nationella Transportenheten (NTE) Kriminalvårdenin yksikön avulla. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisiin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 15-16).

5.5 Etäkuulustelu

Kaikki haastateltavat kertovat, että etäkuulustelua eli videokuulustelua käytetään enenevässä määrin. Etäkuulustelu saa kaikilta haastateltavilta positiivista palautetta. Haastateltavat kuitenkin muistuttavat, että etäkuulustelu soveltuu ainoastaan

yksinkertaisiin kuulusteluihin. Haastateltavat muistuttavat, että tietyt kuulustelut on hoidettava aina kasvotusten, eikä niitä voida korvata etäkuulustelulla.

”Se on ihan hyvä järjestelmä, kun tehdään koontikuulustelu. Tai sitten esitutkinnan loppupuolella joudutaan kysymään kysymyksiä, jotka on vain jäänyt kysymättä. Se on hyvä järjestelmä semmoisiin perusjuttuihin. Videokuulustelu on kuitenkin aina toissijainen. Fokus voi meillä olla kuulusteluissa paljon pidemmällä, kun ensimmäisessä viikossa. Me varaamme tutkintavankiloista aina tilan valmiiksi ja otamme oman kaluston mukaan. Oulun vankilassa on ainakin tällä hetkellä erittäin huono tila.” H1

”On käytössä ja toimii hyvin. Käytännössä menee niin että vanki Oulussa vankilassa, kuulustelija ja asianajaja täällä. Pääsääntöisesti tietoliikenneyhteydet toimivat ihan hyvin. Isoimmista jutuista voi tulla, että etäkuulustelu ei riitä. Jos tulee uutta merkittävää näyttöä, silloin face to face kuulustelu on parempi. Harvinaisempaa on se, että videolla kuulustellaan, mutta uskon sen lisääntyvän.” H2

”On käytössä. Semmoisissa kuulusteluissa voi käyttää, missä kysellään kyllä ei vastauksia. Esim. teknisten tutkintojen pohjalta tulleita kysymyksiä. Jos on paljon vapaata kerrontaa, niin ei oikein sovellu siihen. Jos halutaan oikein jostain tiukasta asiasta kysyä ja halutaan nähdä reaktio, niin se ei ole niin aito videon välityksellä.” H3

Matti Airaksisen pro gradu tutkielma Etäkuulustelu- poliisin kuulusteluprosessin arviointi ja kehittäminen tutkii vaihtoehtoja etäkuulustelun käyttöönottamiselle poliisissa. Airaksinen tutkii tutkielmassaan etäkuulustelujen mahdollisia hyötyjä ja haittoja. Airaksinen on suorittanut tutkielmassaan kyselyn tutkinnanjohtajille. Tutkinnanjohtajien vastauksissa nousee esille, että he katsovat etäkuulustelun soveltuvan yksinkertaisten kuulusteluiden hoitamiseen (Airaksinen 2018, Etäkuulustelu- poliisin kuulusteluprosessin kehittäminen, 45 ja 46).

Tutkintavankeuslain uudistuksen myötä vankilassa tehtävät kuulustelut tulevat lisääntymään, jonka vuoksi vankiloihin tarvitaan kuulusteluihin soveltuvia tiloja yhä enemmän. Myös etäkuulustelut tulevat lisääntymään yksinkertaisissa kuulusteluissa, jonka

vuoksi videokuulusteluihin käytettävää kalustoa ja tiloja tarvitaan yhä enemmän vankiloissa. Tilojen osalta pitää huomioida tilojen työturvallisuus poliisin osalta koskien esimerkiksi hätäpoistumisteitä ja hälytyspainikkeita. Oulun vankilassa, mihin suurin osa Lapin poliisilaitoksen tutkintavangeista siirretään, on yksi käytössä oleva kuulustelutila, yksi käytössä oleva videokuulustelutila sekä mahdollisuus yhdelle lisäkuulustelutilalle. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 10-11.)

5.6 Yhteydenpidon rajoitusten turvaaminen

Yhteydenpidon rajoittamisen turvaaminen osoittautui tutkimuksen perusteella vaikeaksi toteuttaa, riippumatta siitä onko tutkintavanki poliisin säilytystiloissa tai rikosseuraamuslaitoksen tiloissa. Yhteydenpidon rajoittamisen ei todettu onnistuvan Lapin poliisilaitoksen poliisivankiloissa, jos epäiltyjä on useampi kuin kaksi. Pienissä tiloissa tutkintavangit pääsevät huutelemaan toisilleen, joka vaikeuttaa rikoksen selvittämistä merkittävästi. Joissain tapauksissa epäiltyjä on jouduttu siirtämään eri poliisivankiloihin, jotta yhteydenpidon rajoittaminen pystytään turvaamaan.

Haastateltavat toteavat, että myöskään tutkintavankiloissa yhteydenpidon rajoittaminen ei onnistu optimaalisesti. Laajemmissa jutuissa, kuten huumausainerikostutkinnassa, tutkintavankeja saatetaan ripotella eri tutkintavankiloihin juuri yhteydenpidon rajoittamisen turvaamiseksi. Haastateltavilla oli eri näkemyksiä siitä, pystytäänkö poliisin säilytystiloissa vai tutkintavankiloissa turvaamaan yhteydenpidon rajoittaminen paremmin. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että yhteydenpidon rajoittaminen ei toimi täydellisesti riippumatta siitä onko tutkintavanki tutkintavankilassa vai poliisin säilytystiloissa. Jos yhteydenpidonrajoittamista ei pystytä turvaamaan, vaikuttaa se suoraan esitutkintaan, koska usein tämän jälkeen epäiltyjen kertomukset ovat yhteneväiset, joka vaikuttaa suoraan esitutkinnan laatuun.

”Tiedän kuinka paljon yhteydenpidonrajoitukset päällä olevia vankeja Oulun vankila pysty pitämään ja se on mielestäni aika pieni määrä siihen suhteutettuna siihen, kuinka paljon Oulun vankilaan tulee eripaikoista vankeja.” H3

”On ollut ja se on ongelmallisempaa. Ennen tätä uudistusta, jos oli useampia tutkintavankeja samaan juttuun, niin se oli helpompi hoitaa heidän välinen yhteydenpidon turvaus laittamalla toinen mahdollisimman nopeasti Oulun vankilaan ja toinen pitämällä täällä Kemissä kaksi viikkoa tai yli. Näin ollen yhteydenpito oli varmasti poikki. Lääniltä on tullutkin tieto, että heillä on vaikeaa pitää vankilassa näitä eristyksiä, ne tahtoo mennä persiilleen enempi tai vähempi aina.” H2

”Minusta tämä järjestelmä on parempi, kun edellinen yhteydenpidon rajoitusten osalta.” H1

Hallituksen esityksessä mainitaan, että yhteydenpidon rajoitusten turvaaminen voi olla pääosin vaikeaa tutkintavankiloissa varsinkin yliasutustilanteissa (HE 252/2016 vp, 30). Tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä valmisteleva työryhmän loppuraportin mukaan on yleisessä tiedossa, että tutkintavankiloiden tämänhetkiset tilat aiheuttavat haasteita yhteydenpidon rajoittamisen turvaamiselle. Tämän takia poliisi pitää tärkeänä, ettei tutkintavangin pitämisen kynnyksessä poliisin säilytystiloissa nouse liian korkeaksi erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden ja muiden vakavien rikosten osalta, jossa on yhteydenpidon rajoituksen tarvetta. Jos Rikosseuraamuslaitoksen tilat yhteydenpidon rajoittamisen turvaamisen osalta paranevat, voitaisiin asiaan palata uudelleen. Työryhmä on kartoittanut tutkintavankiloiden kykyä pitää laajoilla yhteydenpidon rajoituksilla olevia tutkintavankeja tiloissaan. Kartoituksesta tehty raportti on salassa pidettävä, joten sen tuloksia ei voida avata tässä opinnäytetyössä. (Tutkintavankien nykyistä nopeampi siirtyminen poliisin säilytystiloista vankilaan, Työryhmän loppuraportti 13.2.2019, 13-14.)

5.7 Yli seitsemän vuorokautta poliisin tiloissa säilytetyt tutkintavangit

Tutkimusta varten selvitettiin, onko tutkintavankeuslain uudistumisen jälkeen Lapin käräjäoikeudessa käsitellyissä vangitsemisvaatimuksissa haettu tutkintavangin pitämistä poliisin säilytystiloissa yli seitsemää vuorokautta. Käräjäoikeuden antamien tietojen mukaan Lapin käräjäoikeudessa on ollut 1.1.2019-14.7.2019 kaksi tapausta, joissa tutkintavanki on ollut yli seitsemän vuorokautta vangitsemisen jälkeen poliisin säilytystiloissa.

Ensimmäisessä tapauksessa Keskusrikospoliisi oli hakenut vangin pitämistä poliisin säilytystiloissa kaksi viikkoa vedoten siihen, ettei yhteydenpidon rajoittamista voida turvata muuten kuin pitämällä tutkintavanki poliisin tiloissa. Tutkintavankilasta oli ilmoitettu, etteivät he kykene turvaamaan tällä hetkellä tulevan tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista. Vangitsemisvaatimus oli mennyt esityksen mukaan lävitse käräjäoikeudessa.

Toisessa tapauksessa tutkintavanki oli ollut jo ennen lain uudistamista useamman kuukauden poliisin säilytystiloissa. Lain uudistumisen jälkeen kihlakunnan syyttäjä oli esittänyt, ettei tutkintavankia pidetä enää poliisin säilytystiloissa. Tutkintavanki itse halusi pysyä poliisin säilytystiloissa, vedoten henkilökohtaisiin ihmissuhteisiin ja hoitosuhteeseen, joka oli Rovaniemellä. Käräjäoikeuden päätöksessä todetaan, että tutkintavanki on siirrettävä Oulun vankilaan, koska ei ole lakiin perustuvaa syytä, jonka vuoksi häntä tulisi pitää poliisin säilytystiloissa. Hoitosuhteen olemista Rovaniemellä ei katsottu olevan Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ssä mainittu poikkeuksellisen painava, tutkintavangin turvallisuuteen, rikoksen esitutkintaan tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettusta vaarasta aiheutuva, erillään pitämiseen liittyvä syy.

Minut yllätti se, kuinka harvoissa tapauksissa tutkinnanjohtajat ovat hakeneet tutkintavangin pitämistä yli seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa. Tutkimuksessa kaikki haastateltavat tutkinnanjohtajat kertovat, että olisivat pitäneet 1.1.2019 jälkeen joitain tutkintavankeja yli seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa, jos vanha lainsäädäntö olisi ollut voimassa.

Uuden säädöksen aikaan kriteerit tutkintavangin pitämiselle yli seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa ovat kiristyneet, joka varmasti osaltaan selittää, miksi tutkintavankeja ei ole haettu pidettäväksi poliisin säilytystiloissa yli seitsemää vuorokautta. Uusi säädös on voinut saada tutkinnanjohtajat myös pohtimaan, onko tarkoituksen mukaista hakea tutkintavangin pitämistä yli seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa. Tutkintavangin pito poliisin säilytystiloissa tuo kuitenkin tutkimuksen mukaan niin hyötyjä kuin haittoja.

"Pitää miettiä se järkevyyttä mitä saavutetaan sillä, että tutkintavanki olisi vaikka sen 1.5 viikkoa poliisin tiloissa vs. että me saadaan paljon semmoista

duunia itseltä pois, johon joutuisimme itse käyttämään omia voimavaroja.”

H1

*”Kun vanki ei ole enää riesana poliisivankilassa, se vapauttaa päätutkijan
tutkintatoimenpiteisiin, eikä tarvitse olla sosiaalityöntekijänä vangitulle.” H2*

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Johtopäätökset

Tutkimuksessa kävi ilmi, että Lapin poliisilaitokselle syntyvät ongelmat tutkintavankien nykyistä nopeammasta siirtymisestä tutkintavankilaan johtuvat pääasiassa pitkistä etäisyyksistä johtuvista logistisista haasteista. Pitkät etäisyydet ja logistiset haasteet nousevat esiin vankikuljetuksiin ja kuulustelumatkoihin liittyen. Haastatteluissa tuli ilmi, että tutkintavankeuslain uudistukseen suhtauduttiin aluksi epäillen ja negatiivisesti. Tutkimuksen mukaan tutkintavankeuslain uudistuksella koskien tutkintavangin sijoittamista on ollut positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia esitutkinnan suorittamiseen Lapin poliisilaitoksella.

Positiivisena asiana nähdään se, että vastuu tutkintavangin ylläpidosta saadaan nopeammin poliisilta Rikosseuraamuslaitokselle, jolloin poliisi voi keskittyä paremmin suorittamaan esitutkintaa. Tämä vaikutus näkyy erityisesti huumausainetutkinnassa, jossa rikoksesta epäillyt ovat usein lääkehoidon ja muun terveydenhuollon piirissä.

Negatiivisena vaikutuksena nähdään tutkintavankien siirtäminen poliisivankilaan poliisin toimesta, joka syö valtavasti resursseja valvonta- ja hälytyssektorilta sekä rikostutkinnan sektorilta. Useimmiten syy sille, miksi poliisi joutuu kuljettamaan tutkintavangin Oulun vankilaan, on se, että rikosseuraamuslaitoksen vankikuljetusautolla ei kyetä turvaamaan tutkintavangin yhteydenpidon rajoituksia, jolloin ainoa mahdollisuus on kuljettaa tutkintavanki erillään muista vangeista poliisin toimesta tutkintavankilaan.

On myös havaittavissa, että Kemin poliisiasema on kärsinyt pitkistä välimatkoista ja logistisista ongelmista vähemmän kuin Rovaniemen poliisiasema. Koska Kemin poliisiasema on lähempänä Oulun vankilaa kuin Rovaniemen poliisiasema, mahdollistuu tiettyjen, resursseja säästävien toimintamallien käyttö esitutkinnassa.

Lapin poliisilaitoksen alueella pitkistä välimatkoista syntyviä ongelmia on suunniteltu ratkaistavan monella eri tapaa. Ongelman ratkaisemiseksi on ehdotettu rikosseuraamuslaitoksen tutkintavankiosaston perustamista poliisilaitoksen yhteyteen Rovaniemelle. Ideasta lopulta luovuttiin, koska järjestely katsottiin taloudellisesti kannattamattomaksi. Tämän jälkeen Oikeusministeriön Tutkintavankien nykyistä

nopeampaa siirtymistä poliisin säilytystiloista vankilaan valmisteleva työryhmä ehdotti, että Suomeen luotaisiin Ruotsin kaltainen järjestelmä, jossa vankikuljetukset toteuttaisi täysin oma viranomainen. Viimeisimpänä esille nostettu ratkaisu on perustaa Rovaniemelle avovankila, jonka yhteyteen tulisi tutkintavankiosasto. Tutkintavankiosaston ollessa Rovaniemellä ei tutkintavankeja tarvitsisi esitutinnan aikana kuljettaa Oulun vankilaan. Kuten huomataan, pitkistä välimatkoista syntyviä ongelmia on yritetty ratkaista useammalla tavalla. Esteenä on toistuvasti ollut taloudelliset rajoitteet. Nähtäväksi jää missä vaiheessa jollekin esille nostetuista ratkaisuista löytyy rahoitus. Todennäköisesti Lapin alueelle mahdollisesti tuleva tutkintavankila olisi pienempi kooltaan kuin suurien asutuskeskusten lähellä olevat tutkintavankilat. Pienempi tutkintavankila tai tutkintavankiosasto ei tällöin olisi niin tehokas ja kannattava kuin suurempi yksikkö.

Tutkimuksen mukaan tutkintavangin ollessa poliisin säilytystiloissa seitsemän vuorokautta, ehditään esitutkinnassa tehdä alkutoimet. Esitutinnan alkuvaiheen koetaan tulleen kiireellisemmäksi, johtuen lyhentyneestä ajasta pitää tutkintavankia poliisin säilytystiloissa. Tutkinnanjohtajat tiedostavat mahdollisuuden hakea tutkintavangin pitämistä poliisin säilytystiloissa yli seitsemän vuorokauden ajan poikkeuksellisten painavien syiden täytyessä. Tutkinnanjohtajat nostivat esille hyötyjen ja haittojen arvioinnin siinä, jos tutkintavankia lähdetään hakemaan pidettäväksi poliisin säilytystiloissa yli seitsemän vuorokautta. Tutkimuksen mukaan haitat ovat olleet suuremmat kuin saatu hyöty, koska ainoastaan yhtä tutkintavankia Lapin alueella oli haettu pidettäväksi poliisin säilytystiloissa yli seitsemän vuorokautta pidempi aika 14.7.2019 mennessä.

Yhteydenpidon rajoittamisen turvaaminen koettiin vaikeaksi sekä poliisin säilytystiloissa että tutkintavankilassa. Yhteydenpidon rajoittamisen turvaamisessa todettiin tulevan ongelmia varsinkin silloin, kun rikosasiassa oli useampia epäiltyjä. Lakiuudistuksen jälkeen samaa juttua koskevien tutkintavankien pitäminen erillään koettiin vaikeaksi, jos molemmat tutkintavangit toimitetaan Oulun vankilaan.

Kaiken kaikkiaan tutkintavankeuslain uudistuksen vaikutusta esitutinnan suorittamiseen ei nähty ylitsepääsemättömän haitallisena. Toimintamalleja on täytynyt muuttaa ja uudistus on kuluttanut resursseja, vankien kuljettamisessa ja kuulustelumatkojen suorittamisessa. Haastateltavat kokevat, että vuoden 2025 tavoite siirtää tutkintavangit suoraa vangitsemiskäsittelyn jälkeen tutkintavankilaan, vaikeuttaa merkittävästi esitutkintaa.

Tuolloin ajan koetaan olevan liian lyhyt edes alustavien kuulustelujen ja esitutinnan käynnistämiseen.

6.2 Tulosten luotettavuus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa ei ole yksiselitteistä ohjetta tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, jossa on vakiintunut arviointikriteeristö (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 135). Tässä tutkimuksessa oppinäytetyön tekijä on arvioinut tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tapana on, että juuri tutkija arvioi työnsä luotettavuuden. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen on lähes mahdotonta. (Kananen, 2017, 175.)

Tässä tutkimuksessa kerätty tieto kerättiin haastattelemalla kolmea Lapin poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa. Kyseiset tutkinnanjohtajat valikoituivat haastateltaviksi, koska he tekivät paljon vangitsemisvaatimuksia. Haastateltaville esitettiin ennalta mietityt kysymykset. Kysymykset oli suunniteltu tutkittavan aiheen tietoperustaan perehtymisen jälkeen. Tietoperustan pohjana oli Hallituksen esitys HE 252/2016 vp. koskien tutkintavankeuslain uudistusta ja oikeusministeriön tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen työryhmän loppulausuntoa. Haastateltavilta kysyttiin haastattelussa, ovatko tietopohjassa ennakoitujen ongelmien realisoituneet lain voimaantulon jälkeen. Huolella valittujen haastattelukysymysten perusteella validiteetti on hyvällä tasolla tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tutkitaan oikeita asioita (Kananen, 2017, 176). Tutkimuksessa saadut tulokset ovat pääsääntöisesti yhteneväisiä lain esitöissä arvoituihin laki uudistuksen vaikutuksiin.

Tutkimus kohdistui koskemaan Lapin poliisilaitoksen toiminta-alueella. Aiheen rajaamisen syy Lapin poliisilaitoksen alueelle oli se, että Lapin poliisilaitoksen alueella on pisimmät välimatkat poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välillä. Tutkimuksen tuloksia ei näin ollen voi yleistää koskemaan muita Suomen poliisilaitoksia. Yhteneväisiä tutkimustuloksia saataisiin varmasti muilla vastaavilla poliisilaitoksilla, joissa poliisivankiloiden ja tutkintavankiloiden välimatkat ovat pitkiä.

Tulosten objektiivisuuden arvioinnissa on hyvä ottaa huomioon, että tutkimuksen tekijä on suorittanut Poliisin AMK-tutkinnon työharjoittelujakson Lapin poliisilaitoksella. Tällaisessa tilanteessa on mahdollista, että tutkijan omat kokemukset ja mielipiteet

tutkittavasta aiheesta voivat ohjata tutkimusta. Tutkimuksen tekijä on kuitenkin pyrkinyt tarkastelemaan aineistoa ja tutkimuksen tuloksia objektiivisesti ja kiinnittänyt tutkimuksen aikana juuri tähän huomiota.

6.3 Jatkotutkimukset

Tutkintavankeuslaki uudistui 1.1.2019, joten tätä tutkimusta koskevia muita tutkimuksia ei ole ehditty juurikaan tehdä. Tutkimuksen aikana 6/2019 valmistui Kristian Doraliyskin ja Karola Haaviston tekemä opinnäytetyö aiheesta ”Tutkintavankeuslain uudistus tammikuu 2019”. Työ tutkii käytännön muutoksia ja niiden vaikutuksia poliisin rikostutkintaan Itä-Uudenmaan alueella.

Tämän tutkimuksen tekijä katsoo, että jatkotutkimus Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n uudistumisesta olisi tarpeen. Jatkotutkimus tulisi ainakin osaksi suorittaa kvantitatiivisena tutkimuksena eli määrällisenä tutkimuksena. Määrällisessä tutkimuksessa saataisiin tarkemmat arvot tuloksille verrattuna laadulliseen tutkimukseen. Tutkimuksessa katsottaisiin pidemmällä aikavälillä, onko esitutkinnan suorittaminen pidentynyt ja kuinka paljon resursseja Lapin poliisilaitoksella kuluu tutkintavankien kuljettamiseen poliisivankilasta tutkintavankilaan. Tutkimus ei ole vielä ajankohtainen, koska laki on ollut voimassa vasta vähän aikaan. Tietoa on hyvä kerätä pidemmältä ajalta.

6.4 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi kesti kaikkiaan noin yhdeksän kuukautta alkaen aiheen valinnasta. Työn aktiivinen vaihe kesti muutamia kuukausia. Aiheen valitseminen oli helppoa, mutta tiedonhaku aiheeseen liittyen oli aluksi haastavaa, koska tutkimustietoa aiheesta on vähän. Tiedonhakua vaikeutti osaksi se, että tämä opinnäytetyö on tutkimuksen tekijän ensimmäinen tutkimus, eikä aiempaa kokemusta siis ollut. Tutkimuskysymyksien valinta ja rajaaminen onnistuivat mielestäni hyvin. Aiheen rajaaminen Lapin poliisilaitoksen alueelle oli järkevää, koska tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä Lapissa esiintyvien pitkien välimatkojen vuoksi. Koko Suomea kattavan tutkimuksen tekeminen olisi ollut liian haastavaa ottaen huomioon käytettävissä olevan ajan ja tutkijan kokemattomuuden.

Tutkimusmenetelmän valinta oli mielestäni onnistunut. Kyseistä aiheesta ei ollut mahdollisuutta tehdä vielä tässä vaiheessa määrällistä tutkimusta, koska kerättyä tietoa lain uudistumisesta ei ollut vielä tarpeeksi saatavilla. Haastattelut onnistuivat tässä tutkimuksessa hyvin. Tutkimukseen saatiin haastateltavaksi juuri halutut henkilöt. Kaikki haastateltavat olivat motivoituneita vastaamaan laajasti haastattelukysymyksiin. Aineiston analysointi oli yksi opinnäytetyöprosessin työläimmistä vaiheista. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin valmiita ohjelmalleja. Tulevaisuudessa aineiston analysointi voi olla helpompaa, koska tutkija on kehittynyt analysoinnissa prosessin aikana. Työn laatu ja luotettavuus olisivat voineet olla paremmat, mikäli haastateltavia olisi ollut enemmän.

Tutkimuksessa saatiin vastaus tutkimuskysymyksiin. Tulokset olivat osin odotettuja, mutta myös joitakin yllättäviä seikkoja tuli esiin. Esimerkiksi toimintatapojen ja kustannusvaikutusten eroavaisuudet Kemin poliisiaseman ja Rovaniemen poliisiaseman välillä yllättivät tutkijan. Tutkintavankeuslain uudistusta valmistellut työryhmä ei raportissaan ennakoanut sitä, että lakiuudistus myös osin auttoi luomaan uusia järjestelmiä tutkintavankien kuljettamista silmällä pitäen, kuten Kemin poliisilaitoksella on tapahtunut. Työryhmä raportissa ei myöskään laajemmalti huomioitu sitä, että uudistus osittain vähensi tutkintavankien asioiden hoitamisesta aiheutuvaa työmäärää poliisilla, koska tutkintavangit siirtyvät aikaisemmin Rikosseuraamuslaitoksen vastuulle.

Opinnäytetyön kirjallisen tuotoksen laatiminen oli osittain haastavaa, koska opinnäytetyö oli ensimmäinen sen laatijalle. Opinnäytetyöprosessin aikana työn kirjallisen tuotteen jäsentelyä oli syytä muokata useita kertoja. Kirjallisen työn lopullinen ulkoasu oli tutkijalle riittävän hyvä. Tulevaisuudessa kirjallisen työn jäsentely voisi olla kehittämiskohde tutkijalle, mikäli tutkija tekee vielä tutkimuksia.

LÄHTEET

Airaksinen, Matti 2018: Etäkuulustelu- poliisin kuulusteluprosessin kehittäminen, Tampereen yliopisto, Hallintotiede, turvallisuushallinnon maisteriohjelma, pro gradu tutkielma.

Hallituksen esitys HE 252/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Harisalo, Risto & Keski-Petäjä, Timo & Talkkari, Antti 2002: Otin kynän kynsihini. Tampere, Hallintotieteenlaitos Tampereen yliopisto.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Mantsinen, Jecaterina 2019: Suomelle on huomautettu toistuvasti tutkintavankien oloista – Lappi yksi ongelmallisista alueista. Lapin Kansa 17.8.2019.

Kananen, Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä, Jyväskylä, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Lapin poliisilaitoksen nettisivut, luettavissa: www.poliisi.fi/lappi (luettu 13.8.2019).

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna & Kuula, Arja & Rissanen, Riitta & Karvinen, Ikali 2009: Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Tampere, Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto, Tampereen yliopisto.

Tilastokeskus, tietoa tilastoista, käsitteet, luettavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/tutkintavanki.html> (luettu 13.8.2019).

Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turun Hovioikeuden päätös, Nro 564, Diaarinumero R 19/1209, antopäivä 16.7.2019.

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen Lausuntoyhteenveto, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2016.

Tutkintavankeuden vaihtoehdot ja järjestäminen, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 5/2016.

LIITTEET

LIITE 1.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Mitä hyvää ja mitä huonoa näet siinä, että tutkintavangit siirretään nykyistä nopeammin poliisin säilytystiloista tutkintavankilaan?
2. Onko Tutkintavankeuslain uudistus vaikuttanut esitutkinnan:
 - a. Pituuteen
 - b. Laatuun
 - c. Yhteydenpidonrajoittamisen turvaamiseen
 - d. Poliisin taktisiin menetelmiin
3. Miten paljon uudistus on syönyt Lapin poliisilaitoksen resursseja?
 - a. Kuulustelumatkat?
 - b. Vankikuljetukset, kuka hoitaa?
 - c. Läsnäolot etsinnöillä?
 - d. Muuta?
4. Mihin tutkintavankiloihin Lapin poliisilaitokselta toimitetaan tutkintavankeja?
5. Onko tutkinnanjohtajat hakeneet lapissa käräjäoikeudelta lupaa tutkintavankien pitämiseen poliisin säilytystiloissa yli seitsemää vuorokautta pidempää aikaa?
6. Miten näet etäkuulustelun mahdollisuudet esitutkinnassa?
 - a. Onko käytetty/käytössä?
7. Onko vangin sijoittamisella tutkintavankilaan vaikutusta tutkijan ja vangin välille syntyvään suhteeseen?
8. Koetko, että yhteydenpidon rajoitus vaarantuu helpommin tutkintavankiloissa, kuin poliisin säilytystiloissa?
9. Onko laki uudistumisen jälkeen (1.1.2019) ollut semmoisia vankeja, joita olisi pidetty pidempään kuin seitsemän vuorokautta poliisin säilytystiloissa, jos vanha lainsäädäntö olisi voimassa?
10. Oletko kokenut seitsemän vuorokauden tutkintavankeuden riittäväksi ajaksi tutkinnan suorittamista varten?
11. Onko jotain vielä mitä haluat tuoda esille koskien tätä asiaa?